

Filosofi som erhverv

Charles Soulié

Profession: Philosoph. In studying the career path of a group of former Masters students in philosophy at the University of Paris I the author examined the socially differentiated uses to which their studies were put. This professional follow-up survey provided the privileged access required to approach empirically the question of social and academic determinants and how they are handled in philosophical reflection. In particular, the article includes a study of the Eric Rohmer film, *Conte de printemps*, showing a young, recently-graduated male philosophy professor and a young woman - doing a Masters degree in philosophy.

Spørgsmålet om, hvad man bruger filosofi til socialt og erhvervsmæssigt, interesserer hverken professionelle filosoffer eller filosofistuderende synderligt. De betragter ofte spørgsmålet som for trivielt eller "empirisk" til at have filosofisk interesse. Når man spørger dem, hvad formålet med filosofistudiet er, foretrækker fagets professionelle som regel at tale om dets frem for alt dannende rolle, både intellektuelt og menneskeligt. I dets egenskab af teoretisk og rent kulturelt fag, der på en vis måde er grundlæggende anti-utilitaristisk, og som ofte er stolt af denne anti-utilitarisme, behøver filosofien efter deres opfattelse ikke at forberede til nogen position i det sociale rum, men sigter snarere mod at gøre det muligt for dem, der studerer den, at tilnærme sig idealet om et "dannet menneske" [honnête homme], der har udviklet alle sine evner og i en vis forstand er blevet fuldt ud menneske. Som en ung *normalien* forklarer: "Jeg kender ikke nogen i min omgangskreds, som beskæftiger sig med filosofi for at blive gymnasielærer."²

Den fornægtelse af den sociale verden, som er på spil i denne diskurs med dens "humanistiske" toning, forekommer os at være symptomatisk for det forhold, som filosofien har til den sociale verden. På grund af deres faglige habitus interesserer

¹ Artiklen er oprindeligt publiceret under titlen "Profession philosophe" i *Genèses. Sciences sociales et histoire*, vol. 26, nr. 1, 1997, s. 103-122. Originalen er tilgængelig på www.persee.fr.

² Ifølge François Dubet er den studerendes erfaring struktureret af tre dimensioner, der definerer den subjektive betydning af deres studier: projektet, integrationen og kaldet. Hvad de filosofistuderende angår, har kaldsdimensionen klar forrang for det erhvervsmæssige projekt og for integrationen i universitetsmiljøet (François Dubet: "Dimensions et figures de l'expérience étudiante dans l'université de masse", *Revue française de sociologie*, XXXV, 1994).

filosofferne sig ikke synderligt for filosofiens eller filosofernes sociale mulighedsbetingelser.³ På den ene side "er filosofi", som Jean-Louis Fabiani skriver, "i reglen defineret som en aktivitet, der har sig selv som formål":⁴ Spørgsmålet om en "udefrakommende" bestemmelse af den filosofiske diskurs er hinsides det a priori tænkelige. På den anden side vil en effektiv undersøgelse af den filosofiske diskurs' sociale mulighedsbetingelser forudsætte et empirisk arbejde med at undersøge såvel uddannelsessystemet, der udgør fagets specifikke infrastruktur, som hovedparten af de intellektuelle baner hos de professionelle filosoffer, hvis demografiske rytmer (især udviklingen i antallet af studerende og opslåede stillinger) ikke er uden indflydelse på moralen hos underviserne og i faget som helhed.

Filosofiens "tilbagevenden", som annonceres af klummeskrivere i de intellektuelle medier (jf. nummeret om "Filosofi, den nye lidenskab" af *Magazine littéraire* i januar 1996), kan ligesom fagets hensygnen i 70erne (efter Haby-reformen) forbindes med udviklingen i såvel antallet af studerende som antallet af opslåede stillinger. Antallet af studerende, der bestod *agrégation* i filosofi gik således fra 104 i 1969 til 20 i 1979 (for certificerede* [CAPES] gik den fra 134 til 20). På samme måde gik antallet af bachelorgrader [licence] i filosofi fra 1049 i 1969 til 593 i 1977. Sådanne udviklinger har ikke været uden indvirkning på fagets moral og mere specifikt på universitetslærerne, der har set deres publikum blive halveret på mindre end ti år. Omvendt ledsages nutidens "tilbagevenden" af filosofi af en klar forøgelse i antal studerende og stillinger. Fra 37 i 1984 stabiliserede antallet af *agrégés* sig ved cirka 87 i begyndelsen af 90erne (antallet i certificerede gik fra 69 i 1984 til 280 i 1995). Mht. studerende indskrevet på bachelorstudiet var der 1648 i 1981/82 og 2725 i 1992/93.⁵

Imidlertid er forholdet til uddannelsessystemet nærmest systematisk fraværende i filosofiografier, hvilket er paradoksalt: Som Pierre Macherey bemærker,⁶ udtalte en filosof i det 17.-18. århundrede sig "med sit ry som indsats" og uden for institutioner, mens filosofiundervisningen efter 1800 blev overtaget af staten, således at man i dag konstaterer en "tendens til at identificere filosofens status med filosofilærerens status".⁷

³ Pierre Bourdieu: "Les sciences sociales et la philosophie", *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 47-48, 1983.

⁴ Jean-Louis Fabiani: *Les Philosophes de la République*, Paris, Minit, 1988, s. 12.

⁵ Disse tal er taget fra Olivier Godechots speciale *Le marché du livre philosophique en France de 1945 à nos jours*, Paris I, 1996.

⁶ Pierre Macherey: "Faire de la philosophie en France aujourd'hui", in F. Marchal (red.): *L'enseignement de la philosophie à la croisée des chemins*, Paris, CNDP, 1994, s. 118.

⁷ Olivier Godechot skriver som konklusion på sin undersøgelse (*op. cit.*, s. 139): "Det filosofiske marked er et marked, der orienteres og bestemmes af staten. Det er et statsligt marked. Staten garanterer værdien af forfatterne gennem et system af titler, den leverer dem et publikum af studerende og elever, rammer for refleksion i form af studieprogrammer for studentereksamen og *agrégation*, som implicit

At Sokrates i dag er blevet funktionær, med Pierre Thuillers udtryk,⁸ og at det at blive filosof for fagets kommende professionelle nødvendigvis går via en række eksamener og prøver, synes ikke rigtig at have tiltrukket sig deres opmærksomhed. På grund af den intellektuelle arbejdsdeling inden for humaniora og samfundsvidenskab og den teoretiske holdning, som den tildeler dem, har filosofferne uden at tabe ansigt svært ved at påtage sig det empiriske undersøgelsesarbejde, som ville gøre det muligt for dem systematisk at afdække, hvad deres tænkning skylder uddannelsesinstitutionen. Den sociologiske tilgang er svær at erstatte, og vi vil her på grundlag af en undersøgelse af en gruppe filosofistuderendes liv efter studiet forsøge at vise, at det filosofiske mikrokosmos i lighed med alle andre sociale universer er hierarkiseret, og at de klassiske sociodemografiske variabler (køn, social herkomst, uddannelseskapital osv.) gør det muligt at gøre rede for såvel filosofilærlingenes erhvervsmæssige skæbne som deres intellektuelle orientering.⁹

Først og fremmest undervisning

Undersøgelsen af kandidatstuderende i filosofi ved Paris I¹⁰ viser, at deres hovedbeskæftigelse er undervisning.¹¹ Fire år efter deres indskrivning som kandidatstuderende var 37 % således undervisere (i gymnasiet, folkeskolen eller sågar universitetet), 19 % arbejder i mellemerhverv*, 14 % er højere funktionærer og 9 % arbejder i kommunikation, kunst og kulturerhverv. En sidste gruppe af erhvervsaktive udgøres af studerende, der har en skrøbelig eller ukvalificeret ansættelse (ufaglærte, gymnasieassistenter*). I store træk ligner erhvervsstrukturen meget den, man finder hos kandidater fra humaniora og humanvidenskaberne.¹² At studere filosofi

determinerer resten af produktionen. Staten har endog udviklet støtte, som den med mild hånd uddeler på markedet for filosofiske bøger, hvor tildelingen til manuskripter afgøres af medlemmerne af det filosofiske korp, som selv er udnævnt af staten."

⁸ Pierre Thuiller: *Socrate fonctionnaire*, Bruxelles, Ed. Complexe, genudgivet 1982.

⁹ Jeg takker Mme Carrive og filosofiinstituttet ved Université de Paris I for deres både moralske og materielle understøttelse, samt Gérard Mauger og Michel Offerlé for deres opmærksomme læsning af denne teksts forskellige stadier.

¹⁰ Filosofiinstituttet ved Paris I er mht. antal studerende det største i Frankrig. I 1990-91 rummede det 15,9 % af bachelor- og kandidatstuderende i filosofi. Betragtet ud fra det politiske og filosofiske orienteringer indtager det en position mellem på den ene side filosofiinstituttet ved Paris IV, som blev oprettet efter delingen af Sorbonne i begyndelsen af 70'erne, og som oprindeligt husede undervisere, der var fjendtligt indstillede over for maj '68-bevægelsen og hovedsagelig beskæftigede sig med den mest traditionelle filosofihistorie, og på den anden side filosofiinstituttet i Vincennes, som var grundlagt af Michel Foucault i 1968 og firsamlede datidens filosofiske og politiske avantgarde (M. Foucault, A. Badiou, M. Serres, E. Balibar, J. Rancière, F. Châtelet, senere G. Deleuze, Fr. Guattari osv.). Om instituttet ved Paris I har Louis Pinto skrevet, at det er det "neutrale sted i moderniteten". L. Pinto: *Les Philosophes entre le lycée et l'avantgarde*, Paris, L'Harmattan, 1987, s. 175.

¹¹ Spørgeskemaerne blev udsendt med post i 1992 til franske studerende, der var indskrevet som kandidatstuderende [maîtrise] i filosofi ved Paris I mellem 1986 og 1988, og hvis adresse var kendt (n=327). Vi henvendte os både til studerende, der fortsatte deres studier efter kandidatgraden (det gjorde 80 %), og til dem, der ikke gik videre. 159 svarede, dvs. 48,6 %. Tilbøjeligheden til at svare varierer overvejende som funktion af graden af identifikation med institutionen. Således bemærker man overrepræsentationen af studerende, der har bevaret et tæt bånd til filosofien (undervisere og ph.d.-studerende), eller som i deres erhverv har fordel af deres filosofudannelse (journalister, kunstnere osv.).

¹² Alain Charlot & François Pottier: "L'université et l'emploi: des relations stables entre deux milieux en évolution", *Formation et emploi*, nr. 18, 1987.

fører altså overvejende til undervisning eller til et job i mellemerhvervene. Men dette overordnede resultat skal ikke skjule mangfoldigheden af stillinger, især inden for undervisning, og situationen for den unge ph.d.-stipendiat, der er agrégé fra Ecole normale supérieure, kan ikke rigtig sammenlignes med situationen for en skolelærer i forstæderne. Desuden udvikler denne struktur sig meget over tid. Det understreges af tabel 1 nedenfor, som viser udviklingen gennem seks år i de studerendes erhvervsstruktur.

Denne tabel viser også, at respondenternes arbejdsliv for mere end fjerdedels vedkommende er begyndt før kandidatgraden. To år før ophøret af deres indskrivning som kandidatstuderende er 10 % gymnasielærere, 2,5 % er højere funktionærer osv. I den sammenhæng må man skelne mellem to slags arbejdende studerende: dem, der er påbegyndt kandidatuddannelsen i filosofi for at udbygge en anden uddannelse på sommetider meget højt niveau (dr. med., arkitektuddannelse, kandidat fra eliteskolen Sciences-Po osv.), og dem, der ikke har andet end deres filosofiuddannelse. Førstnævnte er et mindretal, som er af høj social herkomst og ofte kommer fra Paris, mens sidstnævnte oftere er af lavere social herkomst og finansierer deres studier ved at være gymnasielærere, pædagogisk medhjælp eller hjælpelærere i det private eller offentlige.

Tabel 1. Udviklingen i erhvervsstrukturen før og efter kandidatgraden

(franske studerende indskrevet på kandidatstudiet i filosofi på Paris I mellem 1986 og 1988)

	2 år før kandidatgrad	ved kandidatgrad	2 år efter kandidatgrad	4 år efter kandidatgrad
højere funktionær	2,5	5	9,4	13,8
journalistik, kultur- erhverv, reklame	2,5	1,9	3,8	9,4
mellemerhverv	4,4	5,7	15,7	18,9
gymnasielærer	1,9	1,9	15,7	19,5
gymnasielærervikar	2,5	2,5	6,3	6,9
undervisning i privatskole og andetsteds	3,8	5	9,4	8,2
gymnasielærere	10,1	12,6	8,8	6,3
ikke på arbejds- markedet	72,3	65,4	30,8	17
I alt i %	100	100	100	100
n =	159	159	159	159

Af de kandidatstuderende arbejder en tredjedel. Alderen er det afgørende kriterium. Aktivitetsgraden går fra 10 % hos de mindre end 23-årige over 44 % hos de 24-27-årige studerende til 84 % hos de mere end 28-årige. De studerende, der har gået i forberedelsesklasser* (44 % af respondenterne), udmærker sig ved en meget ringe aktivitet som lønmodtagere. De er yngre end deres kammerater og arbejder kun for 14 procent vedkommende, mens mere end halvdelen af de andre studerende gør det

(52 %). Jo yngre de studerende er, desto bedre er deres karakterer,¹³ og desto sjældnere har de lønarbejde. Lønarbejderne er både ældre og har mindre gode resultater på universitetet end dem, der ikke arbejder. 39 % af de arbejdende i undersøgelsen er ikke blevet kandidater, mod 22 % af respondenterne som helhed.¹⁴

Graden af erhvervsaktivitet vokser til stadighed i årene efter kandidatgraden: Næsten 70 % arbejder to år efter kandidatgraden og mere end 80 % fire år efter. Erhvervsprocenten stiger med populationens tiltagende alder, og de, der er uden for arbejdsmarkedet, karakteriseres følgelig af deres unge alder. Med tiden er det mest hyppige erhverv at være fastansat gymnasielærer i filosofi: Det er almindeligvis efter kandidatgraden, at de studerende bliver certificerede. Derefter følger ansatte i medierne, journalistik, kulturlivet, reklame osv. Derefter kommer mellemerhvervene, de højere funktionærer, og gymnasielærervikarer primært i det offentlige og sekundært i det private skolesystem. Omvendt er andelen af inaktive reduceret til en fjerdedel og andelen af gymnasieassistenter halveret.

Men de studerendes erhvervmæssige udvikling fortsætter. Således er andelen af højere funktionærer fem år kandidatgraden steget til 18 %, kommunikations- og kulturerhverv er på 15 %, andelen af fastansatte lærere når op på 22 %, og lærervikarernes andel er 17 %.¹⁵ Andelen af mellemerhverv falder, i lighed med andelen af dem, der er uden for arbejdsmarkedet (12 %). Den erhvervmæssige udvikling er en lang og dynamisk proces, og man burde kunne følge den undersøgte gruppe over en lang periode for at kunne gøre mere detaljeret rede for respondenternes erhvervmæssige bane. Ikke desto mindre har deres erhvervmæssige situation tendens til at blive stabiliseret, og den her undersøgte gruppe gør det muligt at skelne mellem hvem der retter sig mod lærergerningen, hvem der omstiller sig til journalistik eller reklame, og hvem der fire år efter kandidatgraden befinder sig i et udsat eller lidet kvalificeret job.

Forberedelsesklasserne, eller lærergerningens forværelse

Adspurgt under studierne om deres erhvervmæssige intentioner deler de filosofistuderende ved Paris I sig i tre grupper.¹⁶ 45 % vil være undervisere, 21 % ønsker noget andet, og 36 % undlader at svare. Det er især studerende fra de lavere sociale lag og tidlige elever fra forberedelsesklasserne, som ønsker at blive undervisere, mens de, der er af højere social herkomst, oftere har planer om at omstille sig. De studerendes

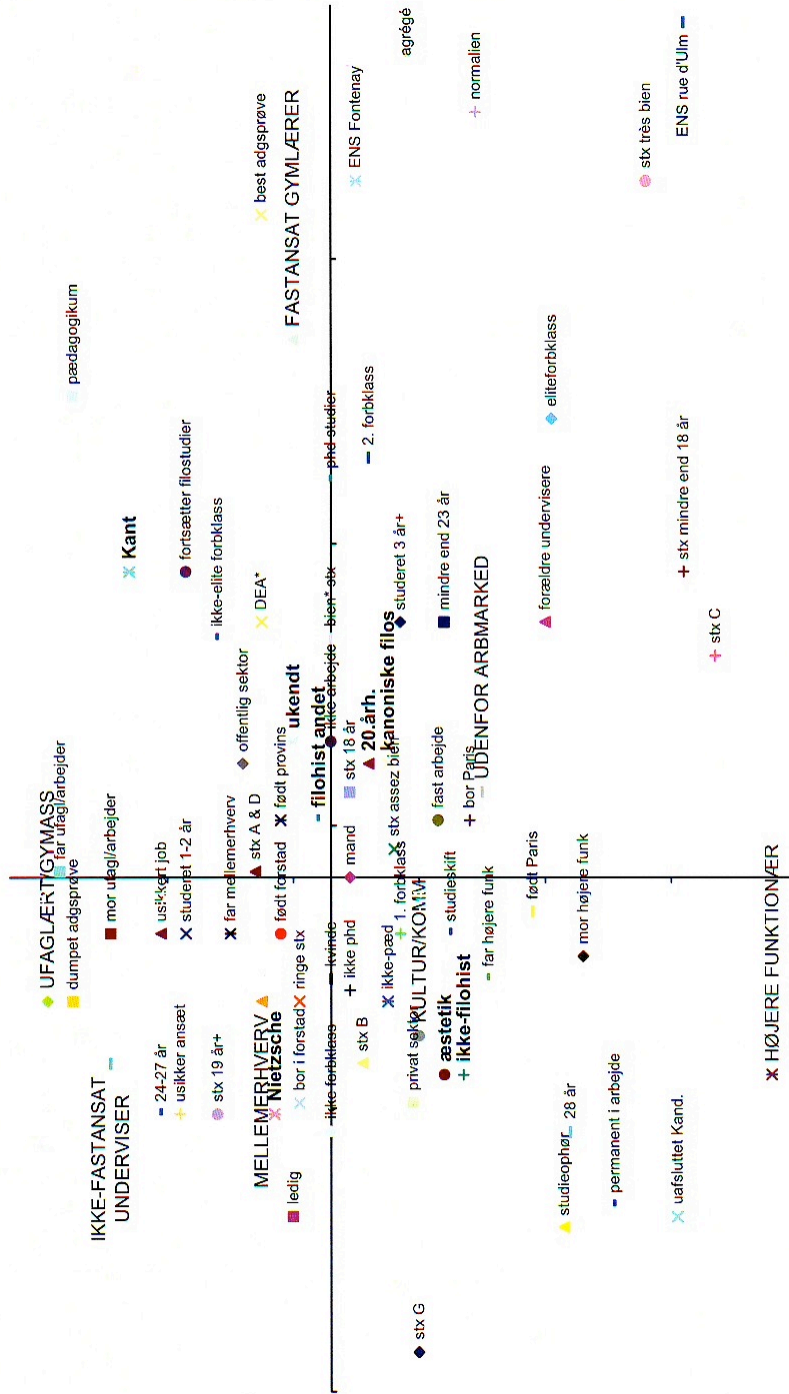
¹³ 57,4 % af respondenterne har fået den samlede studentereksamenkarakter* "temmelig godt", "godt" eller "meget godt", mens det samme er tilfældet for 69,6 % af studerende på mindre end 23 år, 46,8 % af de 24-27-årige og for 41,3 % af de mere end 27-årige.

¹⁴ En artikel af Irina Peaucelle sammenfatter de vigtigste resultater af de forskellige undersøgelser, som siden 1960 har været viet lønarbejde hos studerende, og understreger den negative rolle, som lønarbejde spiller for succes i uddannelsessystemet. Se Irina Peaucelle: "Les étudiants salariés: enseignements de quelques enquêtes", *Éducation et formation*, nr. 1, 1982.

¹⁵ Tallene angående situationen for respondenter fem år efter kandidatgrad vedrører af tidsmæssige grunde kun de studerende, der var kandidatstuderende i 1986 og 1987. Antallet af respondenter fra de to år er 100.

¹⁶ Disse resultater er taget fra en undersøgelse fra 1988 af et udvalg bestående af 138 studerende, der var indskrevet til graderne DEUG [diplôme d'études universitaires générales, 2-årig tværfaglig uddannelse, indholdsmæssigt sammenlignelig med RUCs Humanistiske basisuddannelse], bachelor [licence], kandidat, certifikat og agrégation ved Paris I, dvs. 10 % af de indskrevne.

faktiske erhvervmæssige skæbne bekræfter disse tidlige intentioner, samtidig med at den understreger virkningen af social reproduktion. Det er, hvad faktoranalysen af de indsamlede data især viser.

Figur 1: Sociale egenskaber, filosofiske valg og ARBEJDSMARKED
Filosofiske valg: kanoniske filos (n=23): Spinoza, Hegel, Platon, Descartes, Leibniz, Aristoteles. – 20. årh. (n=22): Heidegger, Sartre, Husserl, analytisk filosofi. – filohist andet (n=38): øvrige filosofihistoriske emner. – ikke-filohist (n=21): etik og politisk filosofi, psykoanalyse, samfundsvidenskab, videnskabs teori og –historie. – Kant: n=13, Nietzsche: n=27, ukendt: n=5

Dens første akse (den vandrette akse) modstiller studerende med stor uddannelseskapital (de tidligere elever fra forberedelsesklasserne), som generelt er unge (23 år eller mindre ved kandidatgraden) og ofte børn af undervisere, og de uddannelsesmæssigt mindre stærke studerende (studentereksamen på bestågrænsen, ikke fra forberedelsesklasser, overvejende ældre osv.). Det er uddannelseskapitalens akse, og det er begribeligt, at normaliens (fra rue d'Ulm eller Fontenay) og agrégés er situeret til højre i skemaet, mens man til venstre finder studerende, der var mere end 19 år, da de tog studentereksamen, samt dem med tekniske studentereksamener [ca. lig Htx, o.a.] eller med ESEU (Examen Spécial d'Entrée à l'Université), dvs. studerende, som er optaget uden studentereksamen på grundlag af adgangsprøve. Den anden akse modstiller studerende, der kommer fra og bor i Paris og er af høj social herkomst, og studerende fra provinsen og de lavere klasser (faderen er ufaglært, arbejder, landmand), og som bor i provinsen, idet den samlede mængde kapital er afgørende.

Ser man på de erhverv, som de studerende udøver, kan man modstille studerende med en høj social herkomst defineret af stor uddannelseskapital (unge, børn af undervisere, fra forberedelsesklasserne osv.), der ofte er blevet fastansatte lærere eller er uden for arbejdsmarkedet og er lokaliseret i kvadranten for neden til højre, og studerende, som er af høj social herkomst og født i Paris, generelt ældre og med ringere skoleresultater, og som arbejder i det private erhvervsliv og i Paris, bl.a. inden for kultur og kommunikation og som højere funktionærer; de er lokaliseret i kvadranten for neden til venstre.

Også de studerende fra middelklassen og de lavere klasser deler sig efter deres tidligere skolekarriere: På den ene side de uddannelsesmæssigt mest succesfulde, som ofte er blevet certificerede gymnasielærere i provinsen (kvadranten for oven til højre), på den anden side de lidt ældre (24/27 år), der er lærervikarer, ufaglærte, gymnasieassistenter eller arbejder i mellemerhverv (kvadranten for oven til venstre). Certificerede gymnasielærere adskiller sig klart fra agrégés. Førstnævnte er af lavere social baggrund og bor ofte i provinsen, mens sidstnævnte ofte er normaliens og børn af undervisere.¹⁷ Med hensyn til videre studier i filosofi er 23 % af den samlede population i gang med en ph.d.-afhandling, men det gælder kun for 16 % af de certificerede mod 58 % af agrégés og 59 % af normaliens.

¹⁷ I sin undersøgelse af jobbet som underviser skriver Pierre Périer: "Således falder andelen af gymnasielærere med forældre, som er eller har været undervisere, fra 27 % i korpset af agrégés til 19 % af certificerede gymnasielærere, 18 % blandt mellemskolelærere [professeurs d'enseignement général de collège, PEGC] og endelig 6 % blandt lærere på tekniske skoler [professeurs de lycée professionnel, PLP]."

Tabel 2. Type af job fire år efter kandidatgraden samt social herkomst

Faders profession	Den studerendes profession						
	højere funktionær	kultur og kommunikation	fastansatte undervisere i det offentlige	andre undervisere	mellem-erhverv + folkeskolelærere	ufaglært, gymnasie-assistent, andet	uden for arbejdsmarked
Gymnasie/folkeskolelærer (17 %)	22,7	13,3	22,6	4,2	6,7	10	33,3
højere funktionær (42 %)	54,5	60	32,3	37,5	46,7	20	37
mellem-erhverv (17 %)	18,2	13,3	19,3	12,5	13,3	50	11,1
ufaglært, arbejder (24 %)	4,5	13,3	25,8	45,8	33,3	20	14,8
uden for arbejdsmarked (0,6 %)	0	0	0	0	0	0	3,7
I alt (100 %)	100	100	100	100	100	100	100
n = 159	22	15	31	24	30	10	27

(Tabellen læses på følgende måde: Af 22 studerende, der er blevet højere funktionærer, er 22,7 % børn af undervisere, 54,5 % børn af højere funktionærer osv.)

Det fremgår, at mængden af uddannelseskapital spiller en afgørende rolle for adgangen til lærerstillinger i filosofi. Således har halvdelen af de fastansatte gymnasielærere en studentereksamen med højeste eller næsthøjeste karakter idet det store antal normaliens blandt dem utvivlsomt forklarer denne meget høje andel. Omvendt har de ikke-fastansatte lærere ti gange så sjældent fået disse karakterer som deres "kolleger". Karaktererne til studentereksamen har en afgørende indflydelse på både uddannelsesforløbet og senere karriereforløbet for de elever, der vælger humanistiske fag efter gymnasiet. Klarer man sig godt i gymnasiet, fører det ofte til forberedelsesklasserne, der viser sig at være lærergerningens forværelse. 71 % af de fastansatte undervisere har gået i en forberedelsesklasse, mod 33 % blandt de ikke-fastansatte. Blandt de fastansatte er det tilfældet for 68 % af de certificerede lærere og for samtlige agrégés.

Vigtigheden af forberedelsesklasserne for adgangen til gymnasielærerstillingerne fremhæves af andre undersøgelser. Jean-Michel Chapoulie¹⁸ viser, at i 1970 havde 61,8 % af mandlige agrégés og 60,1 % af kvindelige agrégées i gymnasiets humani-

¹⁸ Jean-Michel Chapoulie: *Les Professeurs de l'enseignement secondaire*, Paris, Editions de la MSH, 1987, s. 77ff.

stiske fag gået i forberedelsesklasse. Andelen falder til 30,1 % for mænd med certifikat og 35,4 % for kvinder med certifikat og dernæst til 21 % for de såkaldte "maîtres rectoraux".¹⁹ Der findes desværre ingen tal, der gør det muligt at sammenligne filosofi med andre fag, men det virker som om sværhedsgraden i agrégation-eksamen i filosofi gør, at den i praksis er reserveret for tidligere elever fra forberedelsesklasserne. Et medlem af filosoficensorkorpset fortæller, at så snart en eksaminand begynder at sige noget til den mundtlige del af agrégation-eksamen, kan man klart skelne de tidligere elever fra forberedelsesklasserne fra de øvrige.²⁰

Faktisk ser man, at de, der har lave karakterer i studentereksamen, og som ikke har gået i forberedelsesklasse og alligevel har valgt undervisningsvejen, er dem, der fire år efter kandidatgraden sidder fast i en usikker stilling som ikke-fastansat underviser, ofte i de parisiske forstæder, og som går til certifikatsprøven igen og igen, ofte under vanskelige økonomiske vilkår. Disse hjælpelærere, der ofte er af lav social herkomst, er "gymnasiets proleterer" og står i stærk kontrast til "skoleadelen", som gruppen af *normaliens* udgør (n = 22).

De *normaliens*, der indgår i undersøgelsen, er af klart højere social herkomst end de almindelige studerende, og de orienterer sig ikke alle i retning af lærergerningen: Fire af dem har omstillet sig til Ecole nationale d'administration, erhvervsjura eller økonomistudier. Disse "omstillingsparate" er af særligt høj social herkomst. Omvendt er de få *normaliens*, der underviser i gymnasiet i provinsen, af lavere social herkomst og fra provinsen. Men de fleste *normaliens* var på undersøgelsestidspunktet *agrégés* og i gang med en ph.d. i filosofi, og mange af dem nød godt af et stipendium. Disse stipendier, der varer tre år og kan forlænges med en stilling som *ATER*, gør det muligt at erhverve en ph.d.-grad på gunstige materielle betingelser. De er ofte koblet med en instruktorstilling (to konfrontationstimer om ugen, typisk for studerende på bachelorniveau [DEUG]). Stipendiaterne får dermed undervisningserfaring, integreres i universitetets sociale miljø og får lejlighed til at lære mulige "arbejdsgivere" at kende.

Analyserer man fordelingen af stipendier, ser man, at 8 ud af 9 stipendiat er *normaliens*. Dette kvasimonopol føjer sig til den lange liste af privilegier hos gruppen af *normaliens*: Studierne betales i fire år, kvaliteten af undervisningen er høj (især op til agrégation-eksamen), værnepligt kan aftjenes på en fransk skole eller et kulturinstitut i udlandet, og man nyder godt af en lang række udvekslingsaftaler med forsknings- og kulturinstitutioner i og uden for Frankrig. Ved at spille på alle disse muligheder lykkes det for de fleste *normaliens* at undgå, udsætte eller forkorte den tid, de tilbringer i gymnasieskolen. Som *normalien* er man således sikret optimale betingelser for at opnå ph.d.-graden på normeret tid og dermed for at kunne søge de stillinger – med baggrund i den agrégation, der reelt fordres – som *maître de conférences*, der opslås

¹⁹ Jean-Michel Chapoulie præciserer også, at "rekrutteringen af gymnasielærere sker i høj grad blandt gymnasiets dygtige elever", og at de certificeredes succes i uddannelsessystemet er "klart mindre" end hos *agrégés*, men større end hos simple bachelorer (*licenciés*).

²⁰ Om vigtigheden af vejen over forberedelsesklasserne i filosofi for agrégation-eksamen, se Christiane Menasseyre: *La Formation des professeurs de philosophie*, Inspection générale de philosophie, Paris, Ministère de l'Éducation nationale, 1994.

som følge af udskiftningen i underviserkorpset og universitetets ekspansion [dengang i 1990'erne].

Filosoffernes erhvervsmæssige univers viser sig således at være stærkt hierarkiseret. Man kan skelne mellem tre ordener. De ikke-fastansatte undervisere, hvis lave sociale herkomst og beskedne uddannelseskapital har været fremhævet. Dernæst gruppen af fastansatte gymnasielærere, der for en stor dels vedkommende har gået i forberedelsesklasser og tæller et ikke ubetydeligt antal "udvalgte" [oblats], dvs. studerende fra provinsen og med lav social baggrund, som har klaret sig godt hele vejen gennem skolesystemet. De er almindeligvis certificerede, arbejder i provinsen og er sjældent i gang med en ph.d. Efter denne gruppe kommer dem, der er *normaliens* og agrégés, hvoraf hovedparten er indskrevet som ph.d.-studerende. De adskiller sig fra deres 'kolleger' i gymnasiet ved en højere social baggrund (især børn af undervisere), en endnu højere grad af succes i uddannelsessystemet (høj studentereksamens karakter, mat-fys studentereksamen) og en række betydelige materielle fordele.

"Sokrates er en mand"

Hvis Sokrates i dag med stor sandsynlighed har gået i forberedelsesklasserne eller er *normalien*,²¹ er hans sandsynlighed for at være mand ligeledes meget stor. Det understreges af tabel 3, der gør det muligt at skelne to typer erhverv, hvor den ene type er overvejende mandlig: højere funktionærer og gymnasielærere,²² og den anden type overvejende kvindelig: kultur og kommunikation samt mellemerhverv.

Tabel 3. Køn og erhverv fire år efter kandidatgraden

(franske studerende indskrevet til kandidatstudier ved Paris I mellem 1986 og 1988)

højere funktionær	kultur og kommunikation	undervisning	fastansat gymnasielærer	mellem-erhverv	ufaglært	uden for arbejdsmarkedet	
63,6	33,3	67,7	58,3	36,6	70	48,1	53,4 (mænd)
36,4	66,7	32,3	41,7	63,3	30	51,9	46,6 (kvinder)
100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 % (samlet)
22	15	31	24	30	10	27	159

At de højere funktionærer overvejende er mænd svarer til det, man kan konstatere i den erhvervsaktive del af befolkningen som helhed. Tilsvarende overrasker det ikke, at kvinderne i særlig grad findes i den offentlige sektors mellemerhverv. Her genfinder man den kønslige arbejdsdeling i sin traditionelle form. Omvendt forekommer den store andel af mænd blandt undervisere at være i modstrid med den nuværende tendens til feminisering af undervisererhvervene. Den forklares af kønsfordelingen i

²¹ For at indse den første af disse udsagn kan man tænke på Sartre, Althusser, Foucault, Serres, Derrida eller sågar André Comte-Sponville, der alle er *normaliens* og mænd...

²² Vi udelader her den lidt homogene kategori, som består af ufaglærte, gymnasieassistenter og andre erhverv.

rekrutteringen til faget. Filosofi er med mere end 60 % mandlige lærere det mest mandsdominerede fag blandt de humanistiske og samfundsfaglige fag i gymnasiet. I den undersøgte gruppe stiger procentdelen af mænd til stadighed, når man går fra hjælpelærere over certificerede lærere til *agrégés*.

Hos de kvindelige filosofistuderende, vi har interviewet, er det i øvrigt slående, at de giver udtryk for en følelse af "uværdighed", som nogle af dem siger, at de har følt hele vejen gennem studierne. En kvindelig underviser på universitetet sagde til os, at kvinder ofte følte sig som "ubudne" i dette mandeunivers. Denne følelse er utvivlsomt baggrunden for, at de stiller sig tilfreds med fagets mindst noble områder og forfattere. Her kan man citere Michèle Le Doeuff, der er professionel filosof: "Da jeg er nået til dette punkt, bliver mine ideer uklare, og jeg læser et værk af Leibniz eller Hegel. Og jeg tager mig i at tænke: Hvilken dumdristighed! Man må da være i besiddelse af en usandsynlighed frækhed for således at påstå, at man kan beherske alt mellem himmel og jord og i menneskenes verden med tanken. En kvinde ville ikke vove det."²³ Michèle Le Doeuff fortsætter i en note: "Ikke fordi jeg forudsætter en kvindelig natur, der nødvendigvis tæller ydmyghed som en af sine bestemmelser, men fordi jeg tænker, at ethvert individ fra en kulturelt domineret klasse eller gruppe har en vis sandsynlighed for at holde sig ude af en sådan teoretisk position."

Man bemærker således at under kandidat- eller ph.d.-studier orienterer kvinderne sig ofte i retning af moralfilosofi, æstetik eller mod de "små" forfattere med eksistentiel toning (Schopenhauer, Sartre, Nietzsche osv.). På samme måde konverterer de efter deres filosofistudier oftere end mænd til andre ting, især ved at orientere sig i retning af andre humanistiske eller humanvidenskabelige fag, fx i skoler for journalister, bibliotekarer eller kunstnerisk virksomhed. Mændene går snarere i retning af økonomi, forvaltning, jura, fx Institut d'Etudes Politiques eller Ecole Nationale d'Administration, det vil sige i retning af de timeligt dominerende undervisningsinstitutioner.

Nogle af de kvindelige konversioner, især dem inden for kulturområdet, tillader nogle (for agenterne) mere eller mindre tilfredsstillende kompromiser mellem de indledende intellektuelle ambitioner og de materielle nødvendigheder. Kvinder, der stammer fra middelklassen eller de lavere klasser og fra provinsen eller de parisiske forstæder, udtrykker en generel tilfredshed med deres arbejde, når de efter filosofikandidatgraden har taget en bibliotekaruddannelse og arbejder som funktionær i det offentlige. I deres udsagn aner man alligevel en ærgrelse over ikke at have kunnet fortsætte filosofistudierne. De står dermed i modsætning til kvindelige filosofstuderende fra Paris og med højere social baggrund, som i deres arbejde i kunstneriske erhverv eller i kulturjournalistik udviser større intellektuelle præentioner eller ambitioner.

²³ Michèle Le Doeuff: "Cheveux longs, idées courtes", in *L'Imaginaire philosophique*, Paris, Payot, 1980, s. 164.

“En lignelse”

Eric Rohmers film *Conte de printemps* (Forårseventyr) fra 1990 sammenfatter i en håndgribelig form de vigtigste resultater, vi er nået frem til. Dens heltinde er Jeanne, en ung certificeret filosofilærer, som underviser i en uddannelsesstilling på et gymnasium i forstæderne. Hun stammer fra middelklasse i provinsen (*Les Cahiers de cinéma* taler om hendes “CAMIF-agtige tøj”²⁴), og hun møder til en middag hos nogle venner en ung kvindelig kandidatstuderende i filosofi ved navn Ève. Sidstnævnte, der er en sand pariserinde, ønsker sig i sit fremtidige arbejdsliv at “være mere udadvendt, arrangere udstillinger eller arbejde i pressen, medierne eller forlagsverdenen...” og kommer tydeligvis fra et højere socialt miljø end Jeanne.

For at gøre portrættet af de to personer færdigt kan vi berette, at Jeanne imødeser sin snarlige overflytning til et provinsgymnasium med sindsro. Omsider kan hun få en større lejlighed og gifte sig med sin kæreste, der underviser som hende og er kommende adjunkt inden for naturvidenskab ved universitetet i Grenoble. Ève kommer på sin side sammen med Igor, der har en høj stilling i kulturministeriet, hvor han er ansvarlig for uddeling af legater til unge talenter. Man får også at vide i filmen og dét direkte af Èves mund, at hun “kun fik 12 [af 20]” for sin filosofistil til studentereksamen, og at hendes speciale er inden for æstetik og handler om Philippe de Champaignes maleri set i lyset af Jansenismen.

De to kvinders samtale under middagen, som fire personer (Jeanne, Ève, Igor og Igors datter Natacha) deltager i, handler overvejende om jobbet som underviser og om Kants filosofi. Ève ringeagter i ikke ubetydelig grad jobbet, og Jeanne går til modangreb med hele den unge undervisers ildhu og overbevisning om vigtigheden af filosofi for gymnasieelever fra de lavere klasser: “Jeg underviser i en de såkaldte arbejderforstæder. Og jeg mener altså, at filosofi interesserer dem og endda sommetider begejstrer dem.” Den filosofi, der for Jeanne repræsenterer den “sande filosofi”, er Kants transcendentale filosofi, og Jeanne forkaster under ét samfundsvidenskaberne og psykoanalysen. Hun siger om sit job: “Det er et svært og spændende arbejde. Men af den grund skal man ikke, som man kunne tro, underholde dem med bagateller, der er på mode, med avisbanaliteter som samfundsvidenskab, psykoanalyse eller den slags ting. Nej, jeg kaster mig ud i den sande filosofi, og fordi de ikke kender den, gør det dem nysgerrige.” Ève: “Den sande filosofi? Mener du metafysikken?” Jeanne: “Ikke helt [...] snarere den transcendentale filosofi.”

I filmen følger der så en diskussion, der handler om muligheden af syntetiske domme *a priori*, hvor Platon og Kant påkaldes mellem pæren og osten. Jeanne: “Ja, for eksempel forleden fik jeg trods alt engageret fem eller seks elever i en lille maieutisk dialog i stil med *Theaitetos*-dialogen, kan du følge mig?...” Ève (samtykkende stemme uden for billedet): “Mmm.” Jeanne (fortsætter med at opregne sine spørgsmål som indlysende): “Er videnskab sansning? Ser man med øjnene eller gennem øjnene?”

²⁴ CAMIF er et møbelfirma, som i mellemtiden er gået fallit. Den udstrakte brug af kunstlæder i dets sofaer og lænestole synes at indicere, at møblerne er for den lavere middelklasse med relativt lidt kulturel kapital (o.a.).

Altså [hun lukker parenteser], selv om jeg ikke ville gå for langt ind i det, nåede vi helt naturligt til at stille os spørgsmålet om syntetiske domme a priori, ligesom i begyndelsen af den *Rene fornuft*.” Med hensyn til filosofi er Jeanne helt igennem ortodoks, og man føler sig hensat til en filosofiforelæsning, hvor Kant “helt naturligt” følger efter Platon, og hvor psykoanalyse og samfundsvidenskab forvises fra det gode selskab.²⁵

I filmens to hovedpersoner kan man genkende de to sociale typer, som vi konstruerede i det foregående, her suppleret med deres filosofiske valg. De to skuespillerinder er i øvrigt tidligere filosofistuderende fra Paris I.²⁶ Det er en måde at gøre tingene på, som Rohmer ofte bruger, idet han til de sociale roller i sine film ofte vælger skuespillere, der allerede har “spillet” dem i det virkelige liv: “Når det er sagt, så arbejder jeg meget med mine skuespillere. Jeg beder dem undertiden om at komme med ideer, selv til detaljer som fornavne. Det er også sket, at jeg har interviewet dem om den profession, de kunne tænke sig at have i en film. I denne her film er der en filosofilærer, fordi Anne Tesseydre (Jeanne) har en bachelorgrad i filosofi. Jeg kan godt lide at få skuespillerne til at tale om ting, de ved noget om, især inden for områder som kunst og åndsliv [...] på samme måde diskuterer Eloïse Benett (Ève) filosofi, fordi hun også har en bachelor i filosofi. [...] Man kan sammenligne min metode med en slags udsugning af skuespilleren, men jeg indgiver dem også noget, jeg mener at give dem en bevidsthed om, hvad de er. De giver mig ideer inden for de områder, de kender, og jeg opfinder resten. [...] Jeg har altid sagt, at mine skuespillere var skabende kunstnere. [...] Jeg forsøger at få den størst mulige spontaneitet ud af skuespilleren. Jeg søger naturligheden, ikke stiliseringen.”²⁷

I denne film valgte Rohmer således tidligere filosofistuderende til at spille filosofistuderende. Anne Tesseydre (Jeanne) fortæller om sin optræden i filmen på denne måde: “En dag sagde Rohmer til mig: Hvis jeg nu skulle tilbyde dig en rolle, hvad ville du så gerne spille? Jeg sagde ikke en filosof, det ville have været for prætentios; jeg sagde: en filosofilærer. Måske på grund af en lille fortrydelse af ikke have fortsat på kandidatstudiet. Han vidste også, at min favoritfilosof var Kant.”²⁸ Når han gør det på den måde, kan instruktøren udnytte det skabende potentiale i skuespillerens habitus på en effektiv måde: Utvivlsomt bidrager denne praksis til de etnografiske kvaliteter i Rohmers film. Hos Jeanne er det lærerens asketiske habitus, der iscenesættes. Filmens afsluttende forførelsesscene viser glimrende hvordan en vis formalisme, der er uadskilleligt logisk og moralsk, blander sig med logikken i følelserne og den fysiske tiltrækning mellem personer. Da Igor forsøger at forføre Jeanne, og hun afviser ham, siger hun: “Jeg har egentlig handlet i troskab over for logikken.” Rohmer siger, at han har forbundet Jeannes moralske holdning med Kants filosofi. Til en journalist, der stillede spørgsmålet: “Hvilket forhold er der mellem kantianismen og per-

²⁵ Jeanne udsmykker sin bogsamling, der ellers er meget klassisk i sin sammensætning (Goethe, Platon, Husserl osv), med et foto af Wittgenstein. [Oversætteren er ikke helt sikker på pointen her, o.a.]

²⁶ En af de interviewede i undersøgelsen havde kendt Ève, som hun fandt noget “prætentios”.

²⁷ Interview med Eric Rohmer i *La revue du cinéma*, nr. 459, 1990.

²⁸ Interview med Anne Tesseydre i *Télérama*, nr. 2009, 1990.

sonernes adfærd?”, svarede Rohmer: “Jeg mener, at der findes sådan et forhold. I begyndelsen, da jeg ville gøre denne person til en filosofilærer, tænkte jeg på ikke at tage den rene fornuft, men den praktiske fornuft, det vil sige, at der var et forbindelse mellem denne persons moralske holdning og Kants moralske holdning. Det forekom mig dog for langt ude, og det gik op for mig, at det ikke var en film, der byggede på en moralsk holdning som sådan. Historien angår ikke spørgsmål om handling, frihed eller pligt. Det er noget andet. Der er ofte tale om tænkning, i enhver henseende.”²⁹

Man kan endog spørge sig, om Rohmer ikke ved at foretrække, som han siger, “den rene fornuft” frem for “den praktiske fornuft”, har villet ophøje sin person til den spekulative eller transcendentale sfære, der i en vis forstand udgør den filosofiske stands adelsmærke (i en sekvens i filmen siger Jeanne til sin kæreste, at hun tænker på tanken, det vil sige på den rene handling at tænke). Valget af den praktiske fornuft eller af den “gode vilje” ville måske hverken have været særlig æstetisk eller filosofisk særlig ophøjet. Ikke desto mindre kan man spørge sig, om der ikke findes en affinitet mellem Jeannes asketiske lærerhabitus, hendes opadstigende sociale bane (forbundet med hendes filosofiske ortodoksi) og Kants pligtetik. Èves brillante og mondæne sider står således i modsætning til Jeannes seriøsitet, moral, abstraktion, til hendes noget bastante dybde og lidt pedantiske side med dens mindelser om skole, det vil sige en måde at tilegne sig kultur på, som primært er medieret af skolen. Rohmer går således så langt som til at sige, at der noget “molièresk lærd kvinde” over hende.

Enhver sin filosofi?

Undersøgelsen af fremtiden for en gruppe tidligere studerende har gjort det muligt at synliggøre de måder at omgås filosofi på, som de studerende har erhvervet under deres filosofistudier. Men denne pluralitet af måder at omgås filosofien på er ikke uden betydning for filosofisk orientering, som det antydes i Rohmers film med Jeanne og Èves filosofiske præferencer. Det er, hvad man kan se i faktoranalysen ovenfor, som også medtager specialeemnet.³⁰

Både på universitetet og i forberedelsesklasserne er det synligt, at uddannelsen af filosoffer hovedsagelig er centreret omkring filosofihistorie. At studere filosofi er først og fremmest at læse og kommentere de “store tekster” af kanoniske forfattere og forsøge at tilegne sig dem med henblik på at kunne formidle dem til eksamen. Det er derfor ikke overraskende, at næsten to tredjedele af respondenterne interesserer sig for filosofihistorie (inkl. det 20. århundrede). Den franske filosofiundervisnings vægt på filosofihistorie kritiseres i øvrigt jævnlige af de professionelle filosoffer, der sætter en ære i at bryde med den akademiske ortodoksi.³¹

²⁹ Interview med Eric Rohmer i *Positif*, nr. 350, 1990.

³⁰ Specialeemnerne er behandlet som supplerende variabler. Hvis man vil vide mere om kodningen af disse emner, kan man se forfatterens tidligere artikel i *Actes de la recherche en sciences sociales* (nr. 109, oktober 1995, s. 3-28) med titlen “Anatomie du goût philosophique”.

³¹ Gilles Deleuze, der ellers er forfatter til studier i Spinoza, Nietzsche, Kant, Hume, Leibniz osv., skriver om dette: “Jeg tilhører en af de sidste generationer, som man har forsøgt at drukne i filosofihistorie. Filosofihistorie udøver inden for filosofien en åbenlyst repressiv funktion – det er den filosofisk specifikke Ødipus: ‘Du skal sandelig ikke bilde dig ind at kunne tale i eget navn, så længe du ikke har

Kant og Nietzsche er de hyppigst studerede forfattere. Førstnævnte kan betragtes som den mest typiske repræsentant for den akademiske ortodoksi, den klassiske eksamensforfatter, mens sidstnævnte har kunnet repræsentere en slags kritisk overskridelse af denne ortodoksi.³² Kants publikum er overvejende af lav social herkomst, har ofte gået i forberedelsesklasser og er blevet certificeret gymnasielærer i provinsen, hvilket ligner Jeannes tilfælde en del. Nietzsches publikum er uddannelsesmæssigt mindre succesfuldt (kun lige bestået studentereksamen og fravær af forberedelsesklasselever) og en del de studerende, der har interesseret sig for ham, arbejder i mellemerhverv eller som ikke-fastansatte gymnasielærere i forstæderne.

På skemaet er samtlige filosofihistoriske emner med undtagelse af Nietzsche situeret til højre, mens alt, hvad der ikke angår filosofihistorie (æstetik og ikke-filosofihistoriske emner), er situeret til venstre. Kants særlige position fjernt fra centrum synes at gøre ham til en på én gang populær og akademisk forfatter. Omvendt tiltrækker æstetik og de ikke-filosofihistoriske emner et publikum af højere social herkomst, som senerehen retter sig mod arbejde inden for kultur og kommunikation eller som højere funktionærer. Modsætningen mellem de professionelle filosoffer (gymnasielærere, uanset fastansættelse eller ej) og højere funktionærer og erhverv inden for kultur og kommunikation fremtræder klart.

De førstnævnte retter sig primært mod filosofihistorie, mens de sidstnævnte oftere interesserer sig for æstetik, etik og politisk filosofi, psykoanalyse, samfundsvidenskaber osv. Gruppen af studerende, der arbejder i mellemerhvervene, indtager en mellemliggende position. De kommende professionelle filosofers interesse for filosofihistorie er let at forklare. At bestå adgangsprøvene til gymnasieundervisning (certifikat, agrégation) forudsætter evnen til at mobilisere kanonen af traditionens mest legitime forfattere (Platon, Descartes, Kant, Hegel osv.). At vie sit speciale til dem giver altså i særlig grad et afkast i forhold til adgangsprøven. Dog bemærker man her en klar forskel mellem fastansatte og ikke-fastansatte gymnasielærere. Sidstnævnte behandler i mindre grad de kanoniserede forfattere end de førstnævnte. Det virker som om [“tout se passe comme si”] de ikke-fastansatte gymnasielærere på grund af deres ringere uddannelsessucces og lavere sociale herkomst ikke vover at behandle traditionens ”store forfattere” i samme grad som uddannelsessystemets udvalgte fra forberedelsesklasserne og Ecole normale supérieure. Mens 23 % af den samlede gruppe har arbejdet med en kanoniseret forfatter, er det tilfældet for 38 % af eleverne fra forberedelsesklasserne og for kun 12 % af de øvrige studerende. Omvendt interesserer sidstnævnte sig meget mere for emner, der ikke falder ind under filosofihistorie (det har 40 % gjort, mod 18 % blandt elever fra forberedelsesklasserne).

Hvad angår de rekonverterede, fylder æstetik og det 20. århundredes filosofi meget hos de studerende, der arbejder inden for kultur og kommunikation, mens de

læst denne eller hin om dette eller hint’.” Michel Cressole: *Deleuze*, Paris, Editions Universitaires, 1973, s. 110.

³² Med hensyn til de forskellige sociale anvendelser af Nietzsche, se Louis Pinto: *Les Neveux de Zarathoustra, la réception de Nietzsche en France*, Paris, Seuil, 1995.

højere funktionærer interesserer sig mere for etik og politisk filosofi og for samfundsvidenskaberne. Forbindelsen mellem emnevalg og det udøvede erhverv virker ret indlysende. En vis kompetence inden for æstetik eller det 20. århundredes filosofi kan ikke undgå at være udbytterigt for dem, der arbejder inden for kultur og kommunikation (man genfinder her Èves profil). På samme måde kan de højere funktionærers interesse for politisk filosofi, etik og samfundsvidenskab (34,8 % har interesseret sig for dem mod 9,5 % af den samlede gruppe) forbindes med såvel deres tidligere uddannelsesveje (mange er kommet ind via adgangsprøve) som emnernes anvendelighed i arbejdsøjemed. Der findes således emner for de kommende professionelle filosoffer (filosofihistorie og især de kanoniske forfattere for de bedste i gruppen) og emner for rekonverterede (æstetik og andre emner, som ikke hører under filosofihistorie).

Det ser således ud som om de studerendes filosofiske interesser kan forbindes med såvel deres sociale og uddannelsesmæssige egenskaber som med deres senere erhvervmæssige orienteringer. Lige så lidt som alle andre menneskelige aktiviteter udfoldes den filosofiske aktivitet i et kosmos, der er helt fri for empirisk determination. For at kunne tænke må man være, og filosofiens sociale væren, sociale og uddannelsesmæssige løbebaner og køn spiller sammen med den filosofiske institution og dens studieprogrammer en væsentlig rolle i konstitutionen af filosofiens intellektuelle eller spekulative interesser, og det selv når filosofen, som Louis Althusser har skrevet, lever af og i fornægtelsen af sin objektive praksis såvel som af sine sociale mulighedsbetingelser.

Indflydelsen fra filosofiuddannelsens kanon såvel som den fagspecifikke måde at stille spørgsmål på er synlige helt ud i de filosofiske arrangementer, som er udviklet uden for den uddannelsesmæssige ramme. I forbindelse med en undersøgelse af Marc Sautets "Filosoficafé" i Paris blev vi slået af den ekstremt akademiske karakter af de spørgsmål og referencer, der blev taget op. Hver seance i Café des Phares begynder således med en opremsning af de "emner", som deltagerne ønsker at få belyst. I 1993 blev følgende emner belyst: Døden, Den kortvarige kunst, Hvad er det at være marginal? Myten om Narcisses, Kan man være filosof og troende på én gang? Hvad er lovens fundament? Den første gang, osv. Marc Sautet, der er lektor ved Institut d'Etudes Politiques i Paris, leder også et konsulentfirmaet Cabinet de philosophie, som tilbyder "filosofiske konsultationer" til 300 francs i timen. Bekymringer af moralsk eller eksistentiel art lader til at dominere denne form for konsultation, hvor "sjælesorg" har en vigtig plads, og hvis klientel i hovedsagen er kvinder. En kvindelig journalist ved ugebladet *L'Express* beskriver klientellets efterspørgsel og disse nye samtaleterapeuters lægemiddelkatalog: "Fra troens dimension til livets mening, fra arbejdets betydning til dogmet om moderinstinkt. Og filosofierne henviser de mest nysgerrige af deres nyomvendte til antikkens tekster. Epikur til den, der spørger til nødvendigheden af at eksistere. Platon til hin anden, der reflekterer over kærlighedens svimlen." (Anne Colonna-Cesari: "Philo et croissant chaud: à Paris comme en

province , les nouveaux Socrate dédaignent l'université pour le bistrots et les cercles privés: un antidote pour le prêt-à-penser", *L'Express*, 28. januar 1993.) Cabinet de philosophie arrangerer også rejser til Grækenland "i Sokrates' fodspor" med henblik på at "gøre de store filosofers tænkning tilgængelig ved at rejse til de steder, hvor de levede og tænkte". Denne insisteren på at føre de profane i retning af filosofihistorien minder om den historiske bevægelse, som er særegen for den som universitetsdisciplin. I øvrigt forklarer Sautets universitetsuddannelse – han er ph.d. (hans afhandling, der blev forsvaret i Besançon, handlede om Nietzsche) – uden tvivl dette fænomen.

Charles Soulié er maître de conférences, Dept. de sociologie, Université Paris 8
charles.soulie@neuf.fr

Oversat af Carsten Sestoft

Terminologi og noter tilføjet af oversætteren

AGRÉGATION: Meget omfangsrig eksamen, som kan aflægges både af *normaliens* og almindelige universitetsstuderende, og som giver adgang til at undervise på mere favorable vilkår i gymnasiet end CERTIFICEREDE lærere (fx har *agrégés* færre timer: 15 i stedet for 18 om ugen).

AGREGÉ(E)(S): Person med *agrégation*-eksamen. Jf. AGRÉGATION betegner ordet også en type lærer i gymnasiet.

ATER: Attaché temporaire d'enseignement et de recherche = midlertidigt tilknyttet til forskning og undervisning.

CERTIFICERET LÆRER: Oversætter *professeur certifié*, dvs. en gymnasielærer, som har en CAPES = Certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, hvilket er omtrent lig med de teoretiske dele af pædagogikum. Ordet angiver den ene af de to veje til en fast stilling som gymnasielærer, hvor en *agrégation* er den anden mulighed.

DEA: Diplôme d'études approfondies, et fordybelsesår efter kandidatgraden, som bl.a. kan bruges til at forberede et ph.d-projekt; afskaffet i 2004.

ECOLE NORMALE SUPÉRIEURE: Se under NORMALIEN.

FORBEREDELSESKLASSER: = *classes préparatoires* (også kaldet *la khâgne*), dvs. to-årigt forberedelseskursus efter gymnasiet med sigte på at bestå adgangsprøven til eliteskolen Ecole normale supérieure. Dette yderst arbejdsintensive og elitære forberedelseskursus kræver i sig selv, at man består en adgangseksamen.

GYMNASIET: dækker her *enseignement secondaire*, dvs. både *lycée* og *collège*, hvor sidstnævnte er en slags mellemskole (6.-9. klasse), før *lycée* (svarende til vores gymnasium, dvs. 10.-12. klasse) og efter *Ecole maternelle* (2-6 årige) og *Ecole Élémentaire* (1.-5. klasse).

GYMNASIEASSISTENT: Uautoriseret oversættelse af *surveillant*, dvs. studerende, der i gymnasiet optræder som en slags administrative og pædagogiske assistenter, der ikke tager sig af undervisning, men i en generaliseret form laver arbejde a la en gårdvags eller eksamensvagt på måder, som ikke findes i det danske skolesystem.

MAÎTRE DE CONFÉRENCES: fast stilling som underviser og forsker på universitetet, afløser for tidligere titel som 'assistant' og 'maître assistant'. Omtrent lig lektor, men uden forudgående adjunktstilling.

MELLEMERHVERV: "Betegnelsen 'mellemerhverv' [*professions intermédiaires*] er en del af den nye terminologi for erhverv og socioprofessionelle kategorier [hos INSEE = 'Frankrigs Statistik']. To tredjedele af gruppens medlemmer indtager netop en position mellem funktionærerne og de udførende arbejdere eller ufaglærte. De øvrige er 'mellemerhverv' i en mere billedlig forstand. De arbejder inden for undervisning, sundhed, socialarbejde; blandt dem er skolelærere, sygeplejersker og socialrådgivere. Mere end halvdelen af gruppen har i dag mindst studentereksamen. Feminisering er ret variabel og især beskeden blandt tekniske erhverv." [klip fra INSEEs hjemmeside, se

http://www.insee.fr/fr/methodes/default.asp?page=nomenclatures/pcs2003/n1_4.htm]

NORMALIEN: Nuværende eller tidligere elev fra Ecole normale supérieure. For at komme ind på Ecole normale supérieure skal man bestå en adgangseksamen [*Concours*], som man forbereder sig til i forberedelsesklasserne [*classes préparatoires*, også kendt som *la khâgne*], som man følger på nogle bestemte elitegymnasier, og som det i sig selv kræver en svær adgangseksamen at komme ind på. Hvis en normalien består en agrégation, er man altså kommet gennem tre nåleøjer og tilhører dermed den stærkest selekterede gruppe uddannede. På ENS har man status som en art funktionær, der pt. får knap 1500 skattepligtige euro om måneden. Den første Ecole normale i rue d'Ulm er stadig den mest prestigøse.

STUDENTEREKSAMENSKARAKTER: I det franske system får ens studentereksamen en *mention* (benævnelse, betegnelse eller bemærkning), der kan være fraværende (= kun lige bestået) eller i stigende orden *assez bien*, *bien* eller *très bien* (ret godt, godt eller meget godt) svarende til gennemsnit på 20-skalaen på hhv. 12-14, 14-16 og højere end 16.